

ԱՀՎԱԼԸ ՀԱՋՐԵ

Սոն բոսթա իւն վարիտ օլան
Էւրոբա զազեթալէրի ալաֆրան
Կա քեանունի սանինին սէքիզի
Թարիւնինտէք իսէ տէ, վու
գուֆթը աղիւն չիմտի Էւրոբա
տան իսէ, պիղէ տաճա եագըն
օլտուղունտան պուկարըն օ ճի
հէթիէ էհէմիլէթի օլմայլա ֆա
գաթ Լիւկիլթէրա իւն Բուսիա
բօլիթիգաւը հագըրնտա պաղը
մուհիմ մալուամթլար վերիւրէր :

Կերէք մուհարէպէնին վէ կէ
րէք ճարգ մէսէլէսինին թա սոն
կիւնէրինտէ, եա եօգսա ինկիւ
թէրա իւն Բուսիա պէյնինտէ
պիր մուհարէպէ զուհարինին էն
իւք կիւնէրինտէ իւր :

Վագաա պիղ պունա ինանան
լարտան վէ միւմթին կէօրէնէր
տէն տէ իւրիւզ լաքին մագստի
միջ քէնտի էֆրեալը մախսուսէ
միջ հագըրնտա իսայլա իպարա
իթմէք օլմայլալընտան պու պապ
տէ հէք րէնկտէն օլան զազեթա
պէնալըրին էն մուհիմէլէրին
պիթ թէրաիւմ օգույանալընտան
կէօրէն էօնիւնէ գօլուպ օնլարն
մուհարէպէնին իսայլա իտէրիւ :

Պիէն Բիւպիւք 7 քեանունի
սանի 1878-ի իշթէ ինկիւրիզ գա
պիւնէլինին գարալարը :

Ինկիւրիզ գապիւնէթի Բուսիայա
իւք էվիլէ պիր թօթա կէօնտէրիպ
վէ Բուսիանըն չէրայիթի սուլէի
յէմիլինին նէ մաւտէլէրտան իպա
րէթ զլուղունու քէնտի թէրա
ֆրունտան սուվալ իթմիլ իսէ տէ
հէնիւք պիր ճէվապ ալամամը
լար : Ինկիւրիզ գապիւնէթի պու
պիրիլնէն ինօթտան պահա իպիւպ
րէսմէն Բուսիա գապիւնէթինէ
չունու պէլան իտէր քի, Պապը
Ալիին թալէպի իւզէրինէ պիր
թէվալաթը արգըսինտէ պու
լունտուղունտան վէ լազմի կէլէն
մուսալէլէ Պապը Ալիին իսկեթա
վէ լազմի տա իթմիլ քէն, հալա
չէրայիթի սուլէիլէնին նէ օլանա
ղընա տայի, Բուսիաան պիր
մալիւմթալ ալամամը տըր :

Իսիւպա գարալար իւզէրի
նէ պիր իրիննի թօթա եագըրն
տիւնը կիւն Բէթթօպուրկա կէօն
տէրիլնէ տըր : Իշթէ պու նօ
թանըն մալի :

« Ինկիւրիզ գապիւնէթինտէն
Բուսիա գապիւնէթինէ արգ օլուն
տուղու վէճէ իւն Պապը Ալի պիր
միւքեթալմէ հագըր օլտուղունու
պէլան իթմիլ օլտուղունտան
պու մուսալէլէ Բուսիա տէվիլէթի
նի, շան իւ նամուսունու պի
հագըրն մէմնուն իթմիլ քէն
ֆի տըր տէլի պիլիլըն : Լաքին
կէրէք 1830-ի մէնտի մարտ օթու
զունտա իմպալանան Բարիա ահտ
նամտի, վէ կէրէք 1871-ի մէնտի
լօնտրա գօնֆէրալընտան իմպա
լանան շտանանէ ահտմաննա
հալմէթլու ինկիլթէրա գարալի
չապը Հինտիլթան իմպէրաթօրի
չապը հարէթիլէրի հիւքիւմէթի
նին տէ պիր հագըր օլուն, պու
հագը իւն իսիւպ Բիւպիւք 7 քէն
սէ հէնտա օլուն Էւրոբա հալմէթլու
Բուսիա իմպէրաթօրու հիւքիւմէ
թինէ միւքալանաթ իտիւպ, իւզ
վէլալմիւթարէք իւնին վէլապ
տէհու պէլնէլ մուհարիպէյն պիր
միւսալէլէյնի գալիի հուսուլի ի
չիւն տայի նէ չարթլար պէլան
իտէճէլինի Բուսիա գապիւնէթին
տէն սուալ իտէր » :

Իշթէ պու նօթա քի, հարֆը
հարֆնա օլմասա պիլէ մալի
պու տուր, թէլէկրաֆ վասէթա
սը իւն Բիւթթօպուրկա մուգիմ
Ինկիւրիզ սէֆիլի Լօրտ Լօֆթիւսէ

Կէօնտէրիլտի վէ օ տա պու կիւն
Բիւքնա Էւրոբա զազեթալէրի
տէճէք տըր, իմտի չօգ սիւրմէզ
էլպէթթի պունուն տա ճէվապը
կէլէճէք տըր :

Իշթէ պու նօթա իւն օրթա
լըգ թէմիլէնիպ, մէսէլէ սէրա
հէթին մէյտանա գօնմուլ օլտու
վէ Բուսիա բօլիթիգաւը հէք նէ
մէրթէպէ Մագիւմէլ բօլիթիգաւը
տա օլտա պունտան գալալագ
կէօթէրէմէլ :

Ինկիւրիզ գապիւնէթի թէրա
ֆրունտան մուհիմ պիր մուսալէլէ
տըր պու, վէ պու վասէթա իւն
տըր քի, բարլամէնթ ալըտըգտա
սուլ հա հարպ մէսէլէսինի գա
պիւնէթ բարլամէնթի արգ իտէճէք
տըր :

Պիէն Բիւպիւք 6 քեանունի
սանի : Գօլունիա զազեթալէրի
քի եագըրըմը ինկիւրիզ նօթա
սընտան պահա իտիւպ, տէր քի,
Լօրտ Տէրպիլին Բուսիա գապիւ
նէթինէ եագըրը նօթանըն մա
լալ չու տուր :

« Բուսիանըն թէլիթի իթմիլին
միւթարէք չարթլարը նէ ճիւն
վէ նէ մագուլէ շէյլէր տըր, ին
կիլթէրա տէվիլէթի պիլմէք իս
թէր : չիւնքի պունլարը պիլմէ
տըր, նամայիւմ էստա իւզէրի
նէ միւքեթալմէ իթմիլ իւզէրի
պը Ալիին թէլիթի իտէմէլ » :

Պիէն Բիւպիւք 8 քեանունի
սանի : Բուսիա տէվիլէթի, ինկիւ
րիզ գապիւնէթինտէն քէնտինէ օ
լան սուալէլէրէ ճէվապ վէրմիլ օլ
մար տըր :

Լաքին ինկիւրիզ նիլէթի հագ
գըրտա, իքի նիւմ րէսմի մալի
մաթ տա վար :

Պիրիսի վիէննանըն Գօրէսթօն
տանա զազեթալէրա եագըրան պիր
մէթթուպտէն վէ օ պիրի Մօսիա
Հալա թէլիթիգալընտան ալընա
տըր : պունլարըն մալալինտէն չու
մագընա հալը օլուն քի, էլիէր
մէպուսին գամարալը գապիւնէ
թին իթմէլէճէյն ազճէյն վէր
մէլ իսէ, գամարա տաղըթլա
նագ վէ մուարազա հագըրնտա
ուսուլ ինկիւրիզ միլէթի րէսիլէ
միւքալանաթ օլունաճագ :

Պունա իսպաթ տալի, գարալի
չա գամարալը պիրպաթ աչա
նագ իքէն, չիմտի պիլ վէրեթալէ
ալըրնաճագ օլմասը տըր : նէ գա
ման ահալի էլէնի աղալըր ինթիլ
լապ իտէրսէ, գարալիս օ էլէնի
բարլամէնթի թէլիթի իտէճէք
տըր :

Մօսիա Հալալա եագըրն մէք
թուպուն մալի տէ պու տուր :

« Էրպալը վուգուֆտան ա
լընտան մալիւմթալ նագըրէն Լօրտ
Պիգօնֆիլտ Էյլէ իսպալն իշթէ
քեա իթմիլին կիպի միլէթին րէ
յինէ մուսալիթ օլարագ հէմէն
Ինկիլթէրալը հարպա մէնպուր
իթմէլէճէք տըր : Լաքին ինկիւ
թէրալը տա էյլէ հիւ պիր շէյն
գարըլմանթ կիպի պօլ տուր
տուրմագ մէսուլիլէթին նէ Պի
գօնֆիլտ իւզէրինէ ալապիլըր,
նէ տէ գարալիս : չիւնքի էյլէ
տուրա տուրա ինկիլթէրալըն
ճարգտա հիւ պիր նուֆուղու
գալալըպ, Հինտիլթան տա թէլէ
լիքէյն կիրիթթար օլապիլըր » :

Լաքին ուսուլ վէ տաթթուն
օլմասըրէն էլիլտէն, ինկիլթ գը
րալիսըն պէյլէ բօլիթիգա
լիլէրինտէ իսիւ պունունտուղու
Ինկիլթէրա իպիւրալըրըն ալը
րը պիր թէլըչա տիւլիլթիւմ
տըր :

Տէյլի նիւզ, միլէթին րէյլին
արամանթօրալ վէ գարալիս քէն
տի պալընա հիւքիւմէթ իտէթօր
տէյլի չիքեթալէր իտէր : վէ պու
պապտէ, տէր, Ֆրանսա պիր գալ
հաֆթա էվիլէ նէ հալտէ իտի ի
սէ, ինկիլթ տաճա ֆէնա պիր
հալտէ տըր :

Տէյլի նիւզին պու քէլալա
րընտա պիր ալ միւպալալա օլմա
լը : գօմուլարըմը (Ինկիլթիլէր)
պիլթէն (Ֆրանսա) զուլանըր օլ
տուգալընտան, քէնտի րէյլին
նէ մուսալիթիլէր իշին պիր վիւ
քէլալը չարթագ տէֆ իտէպիլթ
լէր, վէ պիր քէրէրէ միլէթ րէյլի
նի պէնա իթմիլ մի, գարալիս
հէք հալտէ թէլիլթ օլուն :

Լաքին ինկիլթէրալըն չիմտի
պիր մուսալթարա վար, օլապիլըր
քի ինսաֆիլթ պիլ վիւքէլա իշին օ
տէրէճէլէրտէք իշին վարալըր
քի, արթագ կէրի չէրիլթէր գա
պիլ օլմալը : իմտի կէրէք Տէյլի
նէլէրին վէ կէրէք թալմիլըն վէ
կէրէք իպիւրալար թէրաֆրն
տան թէրալըմ իտէն միլինկէ
րին վիւքէլալը, հարպ սէվալալը
տան վալ կէյրիլթէն աղիլանէ
չալընալընտան պիլթ տէ մէմ
նունալ :

Շիմտիտէն Լօրտ Գարալալթ
նուն աղըլընա նուլթու, Լօրտ
Պիգօնֆիլտի իսպըլմա տիւլին
տիւրիւթօր տէնիթօր : Գըրալիս
պու նուլթու թէլիլթին իտէթ
միլ, Գարալալթ իսթիլթա իթմի
տէնիթօր, ֆագաթ ալը չըգա
տը : Լաքին պունլարըն ճիւմէս
կէօթիլթէր քի, ինկիլթ գապիւնէ
թինտէ իթմիլթալ Էօգ տուր :

Նիւզիլթ Պիէն Բիւպիւքին
գալիլինէ, միլէթ իսթիլթի վա
գըթ պէյլէ քէնտի տալիլթտէ
Պիգօնֆիլտ, Տէրպի, վէ Մայիլ
պիւրի նամին իւլ գօլ օլան թօ
րի գապիւնէթին քէք գօլալ տէ
վիլթիլթի :

Մօրնիլթ Բօսթ 7 քեան. սա
նի : Գապիւնէթիլթ տալիլթտէն
օլան տալիլթ իսթիլթալթտան
քէք գօրգալըր քի, Բուսիա ճէ
սարթ ալալալ Նիւզալըր Էրիւրին
տէն թէլիլթ ֆըրալթալը, վէ պիւ
քէպ ալըգտան ալըրա սէօղիւ տի
թիպ, իսթիլթի սիլիլթ մէնաֆիլթի
նիլթ սօգուլունու իսթիլթ սօգուլ
մասըն, օլէն թիւրքիս իլէ իտտ
պէ իտտ միւքեթալմէ իտէճէյն
տէնին :

Բուսիա բըրօրալըն նէ օլ
տուղունու Մօսիա իւս չօգտան
պէլան իթմիլ օլտուղունտան, պիլթ
տէ պունու էվիլթտէն իսթըրա
պրագմըր իտըգ : Շիմտի էլիլթ պու
Մօսիա էլպէթտէն էլիլթ Էրիւրին
մալալթտէն մալիւմթ ալալալ
տէյլը քի Բուսիա գապիւնէթի
բըրօրալը հագըրնտա չօգտան
իսպալը վէրտիլթիլթ շէյն, իշթէ
չիմտի ինսա օլանագ տըր : Չօգ
տան պէրի տէլիլթ տէ չու իտի
քի, Բուսիա եալընըր թիւրքիս
իլէ միւքեթալմէ իտէճէք, վէ պու
պապտէ հիւ պիր տէվիլթին իլա
Ինկիլթէրալըն թէվալիլթին իլա
նիւ հիւ գապուլ իթմէլէճէք : վէ
Բուս գօմանտալընտան միւ
թարէք չարթընը թալէպ իթմէք
Բուսիանըն թէլիլթ իտէճէյն շէ
րալիլթի իսիլթին, Միւսիսիա
տէվիլթի թալիլթ իտէր քի Բուս
ալըրինին պուրալա գապալ իւ
լէրիլթէլէսինէ նիլին մէյտան վէ
րիլթիլթէճէք : վէ պունա նէ սէ
պէլէ ինկիլթէրա մուսանաթ
իտէճէք : Եստի տէմէք իսթիլթ
քի, մաւտալ քի Բուսալար Բուսիլ
միւսալալ օլունաճագ նէ վագթ

քի Բուսիանըն թէլիլթ իթմիլին
չէրայիլթի սուլէիլթի բէյլինէ
գապուլ իտէր իսէ : Իշթէ պէյլէ
Բուսիանըն հէք նէ միւքալը վար
իսէ ճիւմէսինի թիւրքիս գա
պուլ իթմիլթէճէք, վէ պու տա
նէ ինկիլթին պիր իսպալըր օլա
րագ, նէ տէ ինկիլթ մէնաֆիլթ
տէն պիր գալտ իւ հաճէթ օլուն
նարագ, վէ շալարալ տա ալալը
նա տըրգալթա շալան տըր քի,
պիլ ճիւմէս տուլլը մուսալալա
մէյտանընտա, եալընըր ինկիլթ
տէվիլթի հագըրնտա շէյլէ պիր
սօղուգ մուսալէլ օլունուպ պիր
թարաֆա ալթըլաճագ : Չիւնքի
քիմաէ հագըր իլէ տէլէմէք քի,
Բուսիա բըրօրալըն կէրէք Բընն
Պիլթալըր վէ կէրէք գօնթ Միւս
րալինին մալիւմթ օլմասըն : Իւ
լա Բընն Պիլթալըր վէ քի, թիւր
քիյալ ալէյլինէ գուրուլան սօ
լապալըն մուսիլի հէպ քէնտիսի
տըր, վէ պու տա իլէրիւտէ Էւ
րոբաաա տաճա պէյլիւք իլէր
կէօթմէլ պիր էմիլթէթ օլմագ իւ
չիւն տըր :

Մօրգօֆ Բալընտա ինկիլթ
մէնաֆիլթին մուղալըր հէք նէ վար
իսէ ճիւմէսի տէ Միւսիսիա պալ
վէրիլթին էմէլ վէ արգուսի իւլ
րէ էվիլթէ տիւլիլթալ թալը
նալ քէյլթ մանէպա գարալալ
տըր : Իշթէ պէյլէ Մ
նաւթուրալի էյալէթիլթին գալ
թը : Միւսալթ օլ Չանագ գալէ
սի պօղալըրըն սէրպէթիլթի
Օմանլըն տիւլիլթ Բուսիայա
պալ էլմէլ, պունլար տըր միւ
թարէքին գապուլ օլունալը
իլին Բուսիանըն մէյտանա ա
լթալըր չարթլար : պունլար քիմ
պիլթ գալ ալագտէմ Միւսիսիա
իսպիլթէն էլթագ իսպիլթին
պիր քէյլթիստէ եալթալ տուր
Երոբա : քիպարա եալընըր
Ինկիլթէրալա իսպալը վէրիլթի
քի, թէվալալթ գապիլ տէլիլթ
տըր, վէ Բուսիանըն չէրայիլթի
սուլիլթի թիւրքիստան թէլիլթ
գապուլ օլունալթագա, պալթա
հիւ պիր շէյ գապիլ օլմայաճագ
տը :

Պէրիլթին Բօսթ զազեթալը քի
Միւսիսիա վիւքէլալըն իսանը
աաա օլունու, ինկիլթին քէն
պիլ մէնաֆիլթ մալալալալ մուհա
ֆագալը բօլիլթիգալըն, Բըն
սիանըն րէսմի մագալալընտա
նէ տէրէճէ րայէթ օլունուլթ
պէլան իտէր : Ինկիլթին պու
մագուլէ իտալալըր մէյտանա ա
լթըլթ իսթիլթ օլունու, վէ իւլ
իսթիլթի թալիլթ գարալալընտան
պալթա տաճա ինկիլթին նէ մաթ
լուպու օլապիլթի տէլիլթ թալիլթ
օլունու :

Գազեթալը մէքըր տէր քի,
Էւրոբա մէնաֆիլթ ուսուլիլթի
իւլ իմպէրաթօրուն էլիլթտէ տայի
մա սէլալմէթտէ կիպի տըր, պու
պէյլէ օլտուղունտա սօղալ, ինկի
լիլթին մէնաֆիլթ ուսուլիլթի Էւ
րոբաաա պալթա տաճա նէ մէ
նաֆիլթ օլապիլթի :

« Բուսիա, Բուսիլալ հիւ պիր
մէմալթ արալալալ, պուրալը
նա չօգտան գարալ վէրիլթի տըր,
լաքին Ասիա թէրաֆը Էվրոբա
տէվիլթիլթին րաճի պիր շէյլ տէ
յիլ տըր : Կէլիլթ Բուսալալընին
Միւսալալ կէլիլթին, Միւսիսիա
տէվիլթի թալիլթ իտէր քի Բուս
ալըրինին պուրալա գապալ իւ
լէրիլթէլէսինէ նիլին մէյտան վէ
րիլթիլթէճէք : վէ պունա նէ սէ
պէլէ ինկիլթէրա մուսանաթ
իտէճէք : Եստի տէմէք իսթիլթ
քի, մաւտալ քի Բուսալար Բուսիլ
միւսալալ օլունաճագ, սալթ պիր

աալըրի հարէքթը օլտուղու հալ
տէ նիլին մանի օլունալթագ » :

Պու մագուլէ թէլիլթալթիլթ իւ
սանլար հէմ շէտիա վէ հէմ հագ
սըլ օլտուղունտան ինկիլթէրին
զազալըր թալիլթ իտէպիլթի,
վագ սա Մըթթըր Ֆալթէր վէ սէր
պէսթիլթ թէրաֆալալըր պիր
վագթ տէլիլթի իտիլթի, հէք
հանլը մաւտէ ուսուլ Էվրոբալը
մէմուն իտէր : Ինկիլթէրին
տա մէմուն իտէր, վէ ինկիլթէր
րանըն պիլ թիւն Էվրոբա տէվիլթ
լէրիլթին մէնաֆիլթիլթ ֆալթիլթ վէ ալ
րը պիր մէնաֆալթ տա օլմալ
լաքին օ վագթլար պալթա իտիլ
Պէրիլթին րէսմի կազեթալթիլթին
վէ ինկիլթէրաաա Օմանլըր ալէլ
հիւտէ օլմալըն գալիլթնէ, Ին
կիլթին Ասիաաա կիւլա օ պիր
տէվիլթէլթին գիւտէ հիւ պիր
մէնաֆալթ Էօգ կիպի կէօթիլթ
րիլթիլթ, վէ Բուսիանըն Ասիաաա
մէմալթ զապիլ իթմիլ եալաա
պօղալըրըն ալթըլթ օլմալըր Պէր
լիլթին քիմէնին վէլիլթիլթ օլմա
տըրը հալտէ, ինկիլթէրանըն
չարթաա օլան հիւքիւմէթինէ հիւ
պիր գարալըր վէ մուսալթաալ
Էօգ կիպի կէօթիլթիլթիլթ :

Էլ հալըլ ֆէսաա հէք թէրաֆ
տան իլէրի Էրիւրիլթ, Լաքին պիլթ
տէտիլթ վէ պէլթիմ Էրիլթ քէրիլթ
տէ տէտիլթ քի, պունլարըն ճիւմ
լէսի ինկիլթին գալալթալ տուր
մաւտան նէլալ իտէր շէյլթ
տըր : Պու կիւն գալթագ կէօն
թէլթէք քի, պիրիլթ տէ քէնտի
միլթ մալաաա, պիր բօլիլթագալթ
վար, վէ սու տա ինսա իտէճէ
յիլթ, պու կիւնքի կիւն պիլթ թէլ
տիտ օլան օ իւլ իմպէրաթօրուն
էն պէյլթ Գուլթիլթի եա տար
մաւտալըն օլուն, եա տա պիր
պիրիլթին չիւպէլ վէ վիլթէլթ իթ
մէլթ պալթալ, Ֆրանսա Ալէմա
նիանըն արգալընտա տուրտուգ
նա, վէ սուրաճագ տըր տա,
Ալէմաիս Էրիլթտէ գըրթաա
նալալ : Ալթըրիա գըրթաաա
պիլթ տալի, պիրիլթ թէրաֆ
մըլտա պուլունաճագ տըր : չիւն
քի Օմանլըր ալէլ, չիլթէ գըլալ
իթմիլին կիպի Հապալթուրկ իսա
նէտանը (Էստի Ալթըրիա) բար
չա բարա օլապիլթի, Պունու Բօսթ
Ասիաաալ քէք էյի պիլթ, չիւն
քի կէլէլտէ պիրալ Բուսիա մէ
նաֆիլթին իւլթիլթ իտէ յօր տէլի
թէվալթ օլունու պուլալալա, Էրիլթ
պիլ Մաւալըն սօգալթալա Էպըր
լըպ տա, Էրիւն Բօսթ Միւսաա
սի տէլիլթ պար պար պալթըրտը
լարըն քէնտի գալալթ իլէ իլթ
միլ տըր :

Ինկիլթ Ինկիլթ օլուն, Ալթըր
րօ Մաւալ տա Էպիլ Ալթըրիա
Մաւալ օլապիլթի, իւլ իմպէրա
թօր իթմիլիստըն պագալը իւ
կիլթին գալալթալըր սալթիլթտէ
տըր : պիլթ պիր հարէքթէ պալ
լաաալթագա հիւ պիր վագթլթ պիւ
լէ միլթէթիլթ օլան պունունա
մագ :

Տէյլի նիւզտէն
Պու կազեթալթիլթին հէպ պէլտ
լէր Լօրտ Պիգօնֆիլթտէ վէ մու
հարպէյն գալթը տըր, պունլարը
պիրէր պիրէր թէրաիւմ իտիւպ
կազեթալթագ տէր իթմէք մու
հալ գապիլթտէն տըր :

Պիրի պիրիլթին հիտտէթլթ
պէլթիմ պիր Էլիլ միլթին հիւք
նայէնի վար, պիր թագըմ Լօրա
լար վէ սալթըր միլթէպէրան մէք
թիւպլթի վար, պունլարըն ճիւմ
լէսի կէրէք Պիգօնֆիլթ վէ կէ
րէք մուհարէպէյն գալթը գըրա
լալալ վէ Բարլամէնթ կէօնտէ
րիլթէք շէտիա բըրթէպլթալ
տըր :

ՄԱԳԱՍՏՐ Յ. ԴԱՎԱՅԵԱՆ
ՍԹԱՆԿՈՂՈՒ ՔԻՐՔՐՃԻԻ ԽԱՆԸ Ն